

De Harmonie in 1911 en de affaire-Ockels

Cees Derlagen

Over de Lochemse 'burgersociëteit' De Harmonie is minder geschreven dan over haar tegenhanger De Eendracht. Gelukkig zijn er twee notulenboeken van De Harmonie bewaard gebleven. Zij bestrijken de periode 1910-1935. In dit artikel beschrijf ik een incident dat het gevoel van saamhorigheid in dit gezelschap eventjes danig op de proef stelde, tegen de achtergrond van de inrichting van het Lochemse 'culturele kwartier' aan de Oosterwal in de jaren tien van de vorige eeuw.

Wubbo Ockels, 1880-1950
(bron: My Heritage, Ockels)

In 1989 schreef Mr. J.G.M. van Hoorn een boekwerkje waarin hij de geschiedenis van de Lochemse sociëteit De Eendracht chronologisch uit de doeken deed¹. Bij de samenstelling van dit historische overzicht kon hij gebruik maken van verschillende bronnen, waarvan de voornaamste de notulenboeken over de periode 1829 tot 1929 waren. Deze boeken zijn in 1994 overgedragen aan het Regionaal Archief te Zutphen, waar ze voor iedereen te raadplagen zijn². Uit de summiere behandeling van de periode na 1929 door Van Hoorn valt op te maken dat hij helaas niet de beschikking heeft gehad over de notulen en/of ledenlijsten van deze periode, waarin ook de oorlogsjaren vallen die ook het sociëteitsleven in Lochem danig in beroering hebben gebracht. Aangenomen moet worden dat dat materiaal gewoonweg in de loop der jaren is verdwenen.

De schouwburg aan de Oosterwal. Aan de rechterzijde van het gebouw bevond zich de lokaliteit van sociëteit De Harmonie, ca 1915 (Archief Historisch Genootschap Lochem-Laren-Barchem)

Ook als we op zoek gaan naar gegevens die zouden kunnen helpen om de geschiedenis te reconstrueren van de andere Lochemse sociëteit, de 'burgersociëteit' De Harmonie, gesticht in 1879, ontmoeten we een vergelijkbaar probleem: ook hier moeten we ons behelpen met onvolledig bronnenmateriaal. Het lijkt wel alsof de secretarissen zelden weet hebben gehad van het belang van (goede) archivering. Een vaak goed bruikbare bron als het gaat om de activiteiten van verenigingen is de dagbladpers, maar die laat het uiteraard afweten in de eerste jaren van het bestaan van De Harmonie: de Lochemse Courant immers is van 1882.

Gelukkig beschikt het bestuur van de sociëteit De Harmonie nog over twee notulenboeken, die de periode van 1910 tot 1935 bestrijken. De notulen van algemene en bestuursvergaderingen geven een aardig, maar verre van volledig, beeld van wat er in de 'burgersociëteit' in die jaren omging. In dit artikel laat ik mij leiden door mijn belangstelling naar de perikelen rond de ingebruikneming van de Schouwburg en de nieuwe lokaliteit van De Harmonie in 1910. Helaas wordt de nieuwsgierigheid van de onderzoeker naar wat er zich in deze interessante jaren afspeelde, maar gedeeltelijk bevredigd. Wie namelijk meent dat in de verslagen veel aandacht besteed wordt aan de feestelijkheden in en rond de nieuwe concertzaal, komt bedrogen uit. De verhuizing van de Tramstraat naar de nieuwe accommodatie aan de Dr. Rivestraat brengt voornamelijk getob over de inrichting van de nieuwe zaal, gedoe met de verkoop van het oude meubilair en gezeur met de kastelein teweeg.

Grote plannen in een kleine stad

Ik beperk me hier in het volgende overzicht tot de notulen van maart 1910 tot december 1911. Het jaar 1910 was voor de beide Lochemse sociëteiten en ook voor de gehele Lochemse gemeenschap een belangrijk jaar. Steeds vaker en steeds luider waren er in Lochem stemmen opgegaan dat een stad als Lochem het niet kon stellen zonder een goede zaal voor concerten en toneelvoorstellingen. In vele steden zoals Zutphen en Deventer zien we dat de besloten accommodaties van sociëteiten openbare toneel- en concertzalen worden. Dat betekende niet dat daar de sociëteiten zich openstelden voor jan-en-alleman, maar wel dat ze hun ruimten beschikbaar stelden voor allerlei gezellige, ook voor niet-leden toegankelijke evenementen. En dat was in Lochem niet anders. In Lochem speelden hierbij de benarde financiële situatie van De Eendracht en de druk van de z.g. Garantenvereniging, die zich vanaf haar oprichting in 1879 bezighield met het organiseren van allerlei culturele avonden, een niet onbelangrijke rol. Doorslag evenwel gaf de brand in 1908 in de concertzaal van De Eendracht. Een commissie uit de sociale bovenlaag van de Lochemse bevolking, die al enige tijd pleitte voor een 'concertzaal voor de gehele bevolking', wist nu beide sociëteiten tot fusie met behoud van eigenheid te bewegen en zo de oprichting van de Lochemse schouwburg mogelijk te maken.

Ondertussen was in 1892 achter de sociëteit De Eendracht het Volkshuis tot stand gekomen, waarin naast een badhuis, spaarbank, bibliotheek ook een feestzaal was opgenomen. Met de beide sociëteiten en de nieuwe concertzaal was in het begin van de nieuwe eeuw een heus cultureel kwartier ontstaan, waarin de gegoede burgerij zich na gedane arbeid of na het dolce-far-niente kon ontspannen. Even verderop, net buiten de singelgracht, aan de Burgemeester Leenstraat, had de timmerman Jan Olthoff in 1894 een catechisatiegebouwtje

gesticht waarbij een zaaltje en een koffiekamer hoorde. Het gebouw met de naam De Toekomst werd vanaf 1910 door de Lochemse Geheelonthoudersvereniging gehuurd, die het op haar beurt regelmatig verhuurde vooral aan verenigingen met links-politieke signatuur, zodat ook Lochem beschikte over een kleine 'rode burcht'. Wie de sociale structuur zou willen schetsen van Lochem in de jaren vlak voor de Eerste Wereldoorlog, kan dat doen aan de hand van de stadsplattegrond van die jaren.

Zouden de notulen van De Harmonie ons enig inzicht kunnen geven in de perikelen die zich bij de stichting van schouwburg en nieuwe sociëteit in 1910 voordeden? Want dat de fusie van beide sociëteiten en de stichting van de schouwburg de Lochemse gemoederen in beroering brachten, mogen we uitgaande van wat Van Hoorn over de jaren rond de eeuwwisseling meldde, wel aannemen.

De emoties waren in 1908 hoog opgelopen, toen het bestuur van De Eendracht in mei tijdens de ledenvergadering naar voren bracht dat de gebouwen en de kas in 'bedroevende toestand' verkeerden. In juli 1908 krijgen de leden over de bouwkundige toestand het volgende te lezen: 'de toestand van het dak en de concertzaal en de kasteleinswoning is van dien aard, dat in instorting binnen afzienbaren tijd dreigt; de dennenpalen van het dak zijn doorgerot, de buitenmuur is weggezakt, de zoldering hangt aan ijzerdraden, waarvan er reeds één is doorgeknapt; in één woord: de toestand is van dien aard dat het Bestuur de verantwoordelijkheid niet op zich durft te nemen: de concertzaal is onmiddellijk voor het publiek gesloten'.³

Enkele leden, onder wie de heer Franken, directeur van de lederfabriek Naeff, dus niet de eerste de beste, opperden het voorstel om een aantal tijdelijke voorzie-

Kaart Gemeente Lochem 1811-1936 (RAZ, arch.nr. 1.002), waarop aangegeven de gebouwen met een culturele functie (Archief R.A.Z., Zutphen)

[Op deze kaart van Lochem staan de genoemde verenigingszalen en de schouwburg. Daarnaast telde Lochem ook een tiental hotels en cafés, die ook aan verenigingen gelegenheid gaven om bijeen te komen]

ningen te treffen en de tussentijd te gebruiken voor een onderzoek naar de mogelijkheid een concertzaal voor de gehele Lochemse bevolking te bouwen. Gezien de moeilijke financiële situatie van de sociëteit lag het voor de hand dat tijdelijk herstel in afwachting van een oplossing – een nieuwe zaal voor gebruik door de verschillende Lochemse standen - die een bevrijding van een voor de vereniging ondragelijk financiële last betekende, aller instemming verkreeg.

De brand van kerstavond 1908 bracht de uitvoering van dit plan onverhoopt snel naderbij. Er was een comité gevormd dat zich ten doel stelde zoveel mogelijk steun te vinden voor het plan om los van de sociëteiten een concertzaal te stichten. Vlak na de brand kwam in de kring van De Eendracht de vraag aan de orde of de sociëteit bereid was mede te werken aan bouw van een concertzaal met vergaderruimte en een ruimte voor de sociëteit De Harmonie. Dit betekende dat de sociëteit afstand zou moeten doen van een deel van haar onroerend goed. De andere sociëteit De Harmonie bleek ook bereid te zijn om te verhuizen van de Tramstraat naar haar nieuwe locatie aan de Dr. Rivestraat en haar eigendommen te verkopen. De Harmonie kreeg van De Eendracht voor een symbolisch bedrag de terreinen nodig voor de bouw van haar sociëteit. Twijfelaars, die we vooral bij De Eendracht aantreffen, zwichtten voor het argument dat er iets tot stand zou worden gebracht dat het algemene belang, nou ja, dat van de beschaafde standen, zou dienen: een echte concertzaal, waarvan de exploitatie wordt opgedragen aan de Commissie van Exploitatie, waarin beide sociëteiten zijn vertegenwoordigd.

Een nieuw onderkomen

Opmerkelijk is dat voor de concertzaal, later steeds de Schouwburg genoemd, een andere architect en aannemer werd gevonden dan voor de sociëteit De Harmonie, die toch bijna een geheel vormde met de schouwburg. Na enige strubbelingen over de kwaliteit van de werkzaamheden aan beide gebouwen kon de schouwburg op 4 januari 1910 in gebruik worden genomen. De leden van de nieuwe Harmonie moesten nog vier maanden wachten voordat ze, wellicht met trotse tred, op 1 mei 1910, hun eigen gebouw konden betreden.

Evenwel, uit het verslag van de algemene vergadering van De Harmonie van 17 maart 1910, waarop 40 leden aanwezig zijn, bleek weinig van de spanning van het nieuwe avontuur. De heer H.W. van den Brink zegde toe voorzitter te willen blijven. De heer Lovink wilde niet herkozen worden en werd dan ook op de komende bestuursvergadering uitgezwaaid. De meeste aandacht kreeg de inrichting van de nieuwe sociëteit en de plannen tot verhoging van de contributie. Ter dekking van de kosten van het interieur werd besloten tot een lening in aandeleltjes van f. 10. Staande de vergadering tekenden aanwezigen voor f. 680!

Ook uit de notulen van de bestuursvergadering van 28 maart bleek weinig van beroering: er was een nieuw bestuurslid, de heer Ido Zuur, en er was een nieuwe secretaris, de heer N. Scheen, benoemd voor zijn aftredende vakbroeder B.G. Lovink. Deze drie namen alleen al en die van de klokkenmaker J.G. Bannink, die zich ook kandi-

daat had gesteld voor het secretarisschap, op de eerste bladzijde van de notulen geven aardig weer welke sociale groepering zich thuis voelde in De Harmonie: de middenstanders, de winkeliers en, zo blijkt, de onderwijzers.

Gelukkig kwam ook het afscheidsfeestje in de oude sociëteit aan de orde en wel op 23 april. Hiervoor werd een bedrag van f. 10 gevoteerd. Hierna richtten de beraadslagingen zich op de inrichting van het nieuwe gebouw. Uit de notulen van de vergadering van 3 april krijgen we een gedetailleerde indruk van de inrichting van de sociëteit, die ruim f. 900 zal gaan kosten. Het feestje van 23 april mocht iets duurder uitvallen: f. 20.

Op de bestuursvergadering van 18 april – de opening kwam snel naderbij – ging het over de rieten stoelen (twaalf stuks) voor de waranda en over de samenstelling van het leestafelaanbod. Voor de Nieuws van de Dag kwam de Nieuwe Rotterdamse Courant en De Prins werd vervangen door de Wereldkroniek.

In de bestuursvergadering van 8 mei ontbreekt jammer genoeg een terugkijk op de opening van de sociëteit. De heer Meijer Drees van De Eendracht, burgemeester van Laren, had keurig laten weten tot zijn spijt verhinderd te zijn de inwijding bij te wonen. De heer Room, met wie vermoedelijk de coiffeur van de Noorderbleek is bedoeld, probeerde onder zijn toezegging om een aandeleltje voor het nieuwe meubilair af te nemen uit te komen, maar hij ving bot: een kleine tragedie van een overmoedige kapper. Tenslotte behandelde de vergadering een nog maanden slepende affaire met de pachter, de heer Jans, over vergoedingen voor vuur en licht en over de opbrengsten van de beide biljarts.

Op 17 mei, een paar weken na de inwijding, wist het bestuur geen andere punten te behandelen dan de klachten van de pachter over de biljartgelden, de kaartgelden en de invoering van een entreegeld voor nieuwe leden. In de bestuursvergadering van 24 mei 1910 kwam naast de agendapunten betreffende de verkoop van de inventaris van de oude sociëteit en de heffing van entreegeld voor nieuwe leden de vraag aan de orde of ook dames lid kunnen worden van De Harmonie. Deze zaak heeft enige urgentie daar 'zich zoo eene heeft aangemeld'. De heer Bannink was het enige bestuurslid dat zich er niet mee kan verenigen dat in de algemene vergadering hierover positief zal worden geadviseerd. Wie deze dame was en of ze zich ooit heeft onderworpen aan de ballotaage is jammer genoeg niet op te maken uit de verslagen. De ledenvergadering althans heeft zich een dag later niet tegen de dit eerste signaal van de eerste feministische golf gekeerd.

Op 25 mei was er een algemene vergadering, de eerste in de nieuwe sociëteit. Uitvoerig stonden de leden stil bij de hoogte van de biljarttarieven. Besloten werd niet meer per uur, maar per partij te spelen: 25 caramboles à 10 cent. Entreegeld voor nieuwe leden stelde de vergadering vast op f. 2.

De zich voortslepende kwestie met de pachter, de heer Jans, kwam ook in de bestuursvergadering van 15 juni aan de orde. De heer Jans wilde graag de beide biljarts huren voor f. 60 per jaar, waartegenover stond dat hij zorg zou dragen voor 'zeep, handdoeken, lucifers, closetpapier, pommeransen, krijt, het repareren der

queu's en voor kaarten.' Dit voorstel vond genade in de ogen van het bestuur en voor één jaar wordt aldus besloten. Opmerkelijk is dat de pachter, niet vies van enige commerciële oogmerken, graag een bord aan de waranda wilde plaatsen met de tekst "Vreemdelingen vrije toegang". Dit ging het bestuur wat te ver: tot 7 uur mag hij 'vreemdelingen' in de sociëteit toegang verlenen. Het idee om een 'Weener dameskapel' een concert te laten geven werd afgewezen. Zo'n publieke vermakelijkheid hoorde te worden georganiseerd door de Commissie ter Exploitatie, maar een concert voor leden en introducés zou wel eens overweging verdienen. In november boog het bestuur zich over de vraag of het niet wenselijk is een feestavond voor leden en dames aan te bieden. Voorzichtigheid was de moeder van de sociëteitskas.

Zo kabbelde het sociëteitsleven in De Harmonie genoeglijk voort met gespreksonderwerpen als altijd: de inrichting van de zaal en de waranda, de hoogte van de tarieven, de vasthoudendheid van de kastelein, die graag vreemdelingen onder zijn dak welkom zou willen heten, en de organisatie van een enkel concert in de sociëteit. De Harmonie doet zich in de verslagen kennen als een min of meer in zichzelf gekeerd gezelschap, dat zich nauwelijks bemoeit met de burens aan weerszijden: de heren van de De Eendracht, de Garanten van de schouwburg en de lichtelijk progressieven van het Volkshuis. Aan de beschaafde rust van die eerste jaren op de nieuwe locatie kwam in de zomer van 1911 gedurende een korte tijd een einde door wat we maar gemakshalve de affaire-Ockels noemen.

Leven in de brouwerij: de affaire-Ockels

Ongeveer 75 leden wonen op donderdag 13 juli 1911 de algemene buitengewone ledenvergadering van De Harmonie bij. Een zodanig groot aantal dat na de vaststelling van de notulen van de algemene vergadering van april 1910 een wel zeer heikele zaak aan de orde komt: de deballotage van de heer Ockels. De schoolmeester, de heer Van Krimpen is de woordvoerder van de ondertekenaars van het verzoek om deze bijzondere vergadering te beleggen. Hij verklaart 'verwonderd te zijn, om geen krachtiger woord te gebruiken.' De argumentatie dat de heer Ockels 'niet steeds met de hoed in hand staat' en dat zijn optreden als onderwijzer een rol zou spelen, is niet van voldoende gewicht. Iets anders zou zijn als 'iemand een dronkenlap is, zijn schulden niet betaalt of door liederlijk gedrag aanstoot geeft, maar daarvan is bij de heer Ockels kennelijk geen sprake. Hij was zelfs door het bestuur uitgenodigd en voorgedragen om lid van De Harmonie te worden. Deze deballotage moet ongedaan gemaakt worden, betoogt Van Krimpen onder applaus, omdat Ockels bij een sollicitatie elders hiervan nadeel zou kunnen ondervinden. Het lid Posthuma valt hem bij en spreekt van een 'lage wraakneming' die betrekking zou kunnen hebben op 'het private leven van den heer Ockels' en niet op zijn werk als onderwijzer. Sterker nog, Posthuma heeft gehoord dat de districtsschoolopziener de onderwijzer 'een pluimpje voor zijn onderwijs' had gegeven. 'Gelukkig' kunnen een drietal 'informaliteiten' bij de procedure een uitweg bieden. Wederom klinkt applaus op.

De heer Postel beklemt oont dat de stemming wet-tig is geweest en dat de deballotage de schuld is van

hen die het bij de stemming hebben laten afweten. Als hierop het lid Van der Wal het woord neemt, 'met zekeren schroom', krijgen we iets meer inzicht in de achtergronden van deze kwestie. Hij verklaart ronduit 'een persoonlijke vijand' van de onderwijzer te zijn, 'die hem herhaaldelijk leed heeft aangedaan'. Hij wijst erop - het lijkt in algemene zin - dat van een lid 'wiens kind door een onderwijzer herhaaldelijk is afgeranseld' moeilijk kan worden verwacht dat hij zo iemand lid wil maken van de sociëteit. De overige sprekers hebben het moeilijk met deze onverkwikkelijke affaire en wensen uit de impasse te komen en de heer Ockels in zijn eer te herstellen. Wie nu was deze heer Ockels die zo ongewild het middelpunt was geworden van een heuse rel in de sociëteit en wiens eer in het geding was? En wie de heer Van der Wal, in wie Ockels een persoonlijke vijand blijkt te hebben?

Wubbo Johannes Ockels had zich op 1 juli 1904 in de gemeente Lochem ingeschreven. Hij was als jonge onderwijzer overgekomen uit Wildervank en was in de kost gegaan bij Hendrikus van der Las, waar hij zijn collega Alko Kampen aantrof en ook nog een klerk van de spoorwegen Hendrik Belgraver, beiden eveneens uit het noorden. Van der Las woonde in de Blauwe Torenstraat en was broodverkoper van beroep en zijn echtgenote was mutsenmaakster. De extra-inkomsten van de kostgangers zouden ze ongetwijfeld goed hebben kunnen gebruiken. Aan Ockels' onderwijzerschap in Lochem waren korte benoemingen in Amsterdam (Schellingwoude) en Stadskanaal (Wildervank) voorafgegaan. In 1902 had Ockels in Deventer de felbegeerde hoofdakte gehaald en had zo zijn kansen op een baan met perspectief vergroot. Wellicht had hij een betrekking in Lochem in dat licht beschouwd.

Ockels heeft dit Lochemse 'pension' waarschijnlijk spoedig verlaten. We treffen hem wat later aan in het kosthuis van de familie Nieuwenhuijs aan. Nieuwenhuis was na een betrekking op de Cloese als huisknecht en koetsier na zijn huwelijk met een meisje dat ook op de Cloese werkte, een kleine kruidenierszaak begonnen in

Docenten School II, ca. 1935. Tweede van rechts W.J. Ockels, naast het hoofd G. Prop. De foto is genomen in de Burgemeester Leenstraat met de groentewinkel van Reerink op de achtergrond. De foto is met toestemming Dick Rozing overgenomen uit zijn biografie van Gerrit Prop: Gerrit Prop. De wereld in kaart gebracht (Zutphen, 2009)

Woonhuis Dageraad, Barchemseweg 92 (eigenfoto)

de Kastanjelaan. Ook hier woonden tijdelijk vogels van diverse pluimage, waaronder de onvermijdelijke onderwijzers. Als Ockels eigen woonruimte vindt, treffen we in het bevolkingsregister de volgende adressen aan: Wilhelminalaan 13 en Barchemseweg 62.

In 1913, Ockels is dan 33 jaar, huwt hij met Germdina Dik, ook uit Wildervank, en in hetzelfde jaar gaat het echtpaar wonen in het huis op de hoek van de Barchemseweg en de Hessenweg, dat Ockels had laten bouwen en de betekenisvolle naam 'Dageraad' heeft gegeven. Bij de keuze van de naam, zo mogen we aannemen, zal de gedachte aan Multatuli een rol hebben gespeeld.⁴

Uit het huwelijk met Germdina worden een dochter en een zoon geboren, respectievelijk in 1914 en 1916. De zoon Johan Hendrik Marten zal – menige lezer zal al een vermoeden hebben gehad - de vader worden van de eerste Nederlandse astronaut, de natuurkundige Wubbo Ockels (1946-2014). De oude Wubbo Ockels blijft tot zijn pensionering het Lochemse onderwijs dienen en zal tot zijn overlijden, in het ziekenhuis van Zutphen op 13 maart 1950, in Lochem woonachtig blijven.

Van Ockels politieke ideeën mag de naamgeving van zijn woning aan de Barchemseweg hebben getuigd, ook eerder had hij van enige politieke belangstelling blijk gegeven. In 1902 stelt hij zich kandidaat voor de gemeenteraad van Wildervank op persoonlijke titel. Later, we schrijven dan 1919, komt hij bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten – het oude districten-

stelsel is afgeschaft – voor op de bijzondere lijst voor de SDAP. Hij staat op de vierde plaats; E. Beumkes, ook uit Lochem, op de eerste. Maar dan zijn we al bijna tien jaar vooruitgelopen op het incident van De Harmonie. Toch kunnen Ockels politieke ideeën een rol hebben gespeeld in het conflict waarbij zijn collega, 'het hoofd ener school' de heer Van der Wal (1874-1956) zo'n belangrijke rol speelde.

Wij immers mogen aannemen dat het hier gaat om het 'hoofd ener school' Allert van der Wal, die zich in oktober 1908 – Ockels woonde daar toen al vier jaar – komende uit Irnsum in de gemeente Lochem liet inschrijven. Hij was benoemd tot hoofd van School II aan de Burgemeester Leenstraat. Hij kwam ook uit het noorden, uit Friesland, samen met zijn familie: echtgenote Christina Dijkhout, zijn zoon Sytze Allert en dochter Gerharda. Hij vestigde zich aan het begin van de Zutphenseweg en later bewoonde hij het 'schoolmeestershuis' in de Achterstraat. Van der Wal was een telg uit een familie van vooraanstaande onderwijzers uit Friesland en zal misschien enigszins neergekeken hebben op de familie van kleine middenstanders uit de veenkoloniën, waaruit zijn collega Ockels was voortgekomen. Het valt zeer te betwijfelen of Van der Wal in Lochem zijn draai heeft kunnen vinden. De befaamde meester Prop, die in 1915 als zijn opvolger was aangesteld, schreef in zijn memoires: 'Mijn voorganger (Van der Wal) had een onaangename sfeer geschapen in school, de kinderen waren onprettig, tenminste velen; alleen door harde tucht had mijn voorganger

Een vijftal prominente leden van De Harmonie op reis naar Zwitserland, van links naar rechts: Ido Zuur, Faber, Lefeber, Van Krimpen en N. Scheen, ca. 1915 (Archief Historisch Genootschap Lochem-Laren-Barchem)

de kinderen beheerst, maar soms een geest van verzet gekweekt.⁵ Onder de leerlingen bevonden zich ook in de ogen van de milde meester Prop 'enige woestelingen (...) uit slecht bekendstaande gezinnen.' Daarnaast waren er ook spanningen onder het onderwijzend personeel, dat zich vaak met verlangens van medezeggenschap tegenover het schoolhoofd plaatste. Dat Ockels op weinig sympathie kon rekenen van Van der Wal, mag blijken uit diens opmerking over Ockels, die 'niet met de hoed in de hand staat'. In de zomer van 1915 vertrok Van der Wal weer met zijn gezin, dat inmiddels was uitgebreid met een zoon Georg Casper en een dochter Tetje naar Zwolle. Hier overleed hij in 1956.

De Harmonie behouden

Hoe liep het conflict in De Harmonie in de zomer van 1911 nu af? Een onverkwikkelijke affaire waar de meeste leden, vooral de heer Van Krimpen, werkzaam aan School I, snel een einde aan wilde maken. Gelukkig kon men wijzen op een aantal onregelmatigheden in de stemprocedure. Zo had niet iedereen die ertoe gerechtigd was, gebruik gemaakt van zijn stemrecht. De heer Van der Wal nota bene was pas na afloop van de stemming aan de leestafel gaan zitten. Ook had iemand zes briefjes in de bus gedeponereerd. De heer Bello, geen schoolmeester maar fabrikant, die het verzoek tot het houden van de vergadering had mede-ondertekend, verklaarde dat hij dat ook had gedaan als het de heer Van der Wal had betroffen. Wel memoreerde hij dat van Ockels beweerd werd dat hij 'niet over-vriendelijk' was, maar dat zou juist een reden zijn hem in een ander gezelschap (dat van De Harmonie?) te brengen. De heer Gorter had gehoord, zo verklaarde hij, dat Van der Wal de stemming zou hebben beïnvloed. Evenwel had niemand dat in de vergadering openlijk willen toegeven en dat deed hem genoeg. De heer Faber, ook een onderwijzer, betoogde dat Van der Wal nu in zijn eer is hersteld en dat deze nu ook eraan zou moeten meewerken de eer van zijn collega te herstellen. De uitkomst van de discussie is een motie die met vrijwel algemene stemmen wordt aangenomen:

"De vergadering der sociëteit De harmonie, gehouden op Donderdag 13 Juli 1911; de déballotage van den heer

Ockels betreurende; besluit de déballotage op te heffen, en het bestuur op te dragen, aan de heer Ockels mede te delen, dat hij zich, met afwijking van het desbetreffende artikel van het reglement, terstond weer kan laten voordragen."

De algemene vergadering van 10 augustus 1911 werd door slechts tien leden bezocht. Tot de reglementsveranderingen die het gevolg waren van de 'affaire-Ockels' werd zonder discussie besloten. De storm was weer gaan liggen. De rest van het jaar bogen de leden, zo moge blijken uit de verslagen, zich vooral over de toestand van het biljart. Hierbij laat Van der Wal zich niet onbetuigd. Van Ockels wordt in de notulen niets meer vernomen, behalve dat aan het eind van de vergadering van april 1912 nog even door de heer Kloosterboer jr. het smeulende vuurtje werd opgepookt door aanmerking te maken op de wijze waarop een bestuurlid zich had opgesteld tegenover een door hem, Kloosterboer, geïntroduceerd persoon. De voorzitter, H.W. van den Brink, maakte aan de hoogst persoonlijke discussie een einde. Maar of hier de heer Ockels werd bedoeld, laten de notulen in het midden.

Het is jammer dat de verslagen niet verder reiken dan 1934 en dat de laatste fase van het zelfstandige bestaan van de sociëteit De Harmonie niet uit de notulenboeken valt te reconstrueren. Immers in 1937 wordt de vereniging 'De Verenigde Sociëteiten' opgericht, waarvan de statuten in januari 1938 worden goedgekeurd. De fusie had ten doel het bestaan van de schouwburg en de beide sociëteiten te bestendigen. Van Hoorn verbaasde zich erover dat bij De Eendracht deze rigoureuze stap niet als zodanig werd ervaren.⁶ Het zal bij De Harmonie in deze roerige jaren aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog niet anders zijn geweest. Wellicht hadden de heren en mid-denstanders ook wel iets anders aan hun hoofd. De heer Ockels bleef zoals gezegd het Lochemse onderwijs trouw.

De beide notulenboeken van De Harmonie werden mij vriendelijk door het bestuur van de sociëteit mede door toedoen van bestuurslid de heer Beens ter beschikking gesteld.

Noten:

- 1 Van Hoorn, J.G.M, *Sociëteit 'De Eendracht' Lochem 1829-1989* (z.j)
- 2 Regionaal Archief Zutphen, Archief van Sociëteit De Eendracht te Lochem (1830-1930), nummer toegang 1065, inventarisnummer 1 en 2
- 3 Van Hoorn, 63; citeert hier het rapport van gemeente-opzichter in de notulen van de ledenvergadering van 31 juli 1908.
- 4 Als onafhankelijk tijdschrift bestond De Dageraad van 1855 tot 1867. Later verscheen het blad als orgaan van de gelijknamige vereniging. In De Dageraad publiceerde Multatuli in 1861 Het gebed van een onwetende, waarin hij zich liet kennen als een atheïst.
- 5 Rozing, D, Gerrit Prop, *De wereld in kaart gebracht* (Zutphen, 2003), p. 86
- 6 Van Hoorn, p. 80

Fotopresentatie oud Lochem

Dhr. Elferink van het Historisch Genootschap heeft op donderdag 19 en 26 februari oude foto's vertoond (op twee computerschermen) van oud Laren, Lochem en Barchem.

Het Historisch Genootschap is in het bezit van meer dan 12000 foto's en is op zoek naar de verhalen achter sommige foto's.

Dan zijn ze in de Hoge Weide op de juiste plek! Enkele bewoners afkomstig uit deze plaatsen werden uitgenodigd om de foto's te komen bekijken.

Van sommige foto's is het onbekend waar deze gemaakt zijn, wie er op staan of wanneer de foto is genomen.

Vele foto's waren voor de deelnemers herkenbaar en zo kon men het Historisch Genootschap een handje helpen door het verhaal achter de foto te vertellen. Het Historisch Genootschap is blij met de informatie en de bewoners genoten van de mooie plaatjes.

In eerste instantie was het om uit te proberen, maar het was een succes. Vanwege de grote belangstelling is Dhr. Elfrink bereid om nog enkele keren terug te komen in de Hoge Weide om foto's te vertonen. Tevens zal in de loop van dit jaar de fotocollectie aangevuld worden.

Heeft u interesse om ook een keer aanwezig te zijn bij dit initiatief van het Historisch Genootschap, dan kunt u zich aanmelden bij Karin Heijting, organisatiebureau "Het Punt" in de Hoge Weide.

Wel is het specifiek voor mensen die afkomstig zijn uit deze streek en ook werkelijk iets kunnen vertellen over oud Lochem, Laren of Barchem. De groepsgrootte is maximaal acht personen per keer. Ook aanleunbewoners kunnen zich aanmelden.

Als er voldoende interesse is wordt er weer een nieuwe afspraak gemaakt met Dhr. Elferink van het Historisch Genootschap.

Dit verslag verscheen in april 2015 in 'De Weidewijzer' het tijdschrift van de Stichting Marga Klompé.

